

KOULUKULJETUSOPAS



OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Oppaat ja käsikirjat 2021:1

© Opetushallitus, Kuntaliitto,
Liikenne- ja viestintävirasto Traficom,
Liikenneturva, Linja-autoliitto, Poliisihallitus,
Suomen Taksiliitto, Suomen Vanhempainliitto

Oppaat ja käsikirjat 2021:1

ISBN 978-952-13-6729-8 (nid.)

ISBN 978-952-13-6828-8 (pdf) 2. p. päivitetty 8/2022.

ISSN-L 1798-8950

ISSN 1798-8950 (painettu)

ISSN 1798-8969 (pdf)

Taitto: Grano Oy

Valokuvat:

Katariina Kampuri / Liikenneturva:

kansi oikea, s. 7, 15, 17, 21, 31, s. 35 yläriivi ja vasen alakulma

Kaisa Tanskanen / Liikenneturva:

kansi vasen, s. 11, 25, 32, s. 35 keskellä ja oikea alakulma

Taksiliitto: s. 23

Linja-autoliitto: s. 27

Roni Rekomaa / Lehtikuva: s. 29

Heikki Saukkomaa / Lehtikuva: s. 33

Väylävirasto: s. 42

Painopaikka: Grano Oy,

www.oph.fi

SISÄLTÖ

OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE	5
1. KOULUKULJETUS ON YHTEISTYÖTÄ	6
2. KOULUKULJETUSTEN JÄRJESTÄMINEN	8
3. KULJETUSTEN SUUNNITTELU JA HANKINTA	15
4. KOULULAISAUTONKULJETAJAN TEHTÄVÄ.	17
5. KOULUKULJETUS TAKSILLA	20
6. KOULUKULJETUS LINJA-AUTOLLA	25
7. POLIISI VALVOO	29
8. KOULUKULJETUKSEN MUISTILISTAT	31
9. KOULUKULJETUKSIA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	36

OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE

Jokaisena koulupäivänä koulukuljetuksissa on yli 100 000 esi- ja perusopetuksen oppilasta. Päivittäisissä koulukuljetuksissa liikkuu tuhansia linja-autoja ja takseja. Koska monet koulukuljetukseen vaikuttavat säännökset ovat muuttuneet, opas on ollut tarpeellista uudistaa. Edellinen koulukuljetuksia koskeva opas ilmestyi vuonna 2011.

Oppaan tarkoituksena on antaa tietoja ja ohjeita, joita opetuksen järjestäjät ja koulut sekä liikennöitsijät ja koululaisajoneuvonkuljettajat tarvitsevat koulukuljetusten suunnittelussa ja toteuttamisessa. Opas on hyödyllinen myös oppilaiden huoltajille.

Oppaan uudistamiseen ovat osallistuneet Opetushallituksen, Liikenneturvan, Kuntaliiton, Poliisin, Linja-autoliiton, Suomen Taksiliiton, Traficom ja Suomen Vanhempainliiton edustajat.

Opetushallituksessa 18.1.2021

Lisäopetusta ja lasten turvalaitetta koskevat kohdat on päivitetty elokuussa 2022.

Leo Pahkin
Opetusneuvos

1. KOULUKULJETUS ON YHTEISTYÖTÄ

Kodin, koulun ja liikennöitsijän yhteistyö koulukuljetuksissa

Turvallisella ja hyvin toimivalla koulukuljetuksella tuetaan lasten koulunkäyntiä ja hyvinvointia. Turvallinen ja laadukas koulukuljetus rakennetaan hyvällä yhteistyöllä. Yhteistyöhön tarvitaan niin opetuksen järjestäjiä ja kouluja, liikennöitsijöitä ja koululaisautonkuljettajia kuin myös oppilaita ja vanhempia. Hyvin toimiva viestintä ja avoin vuorovaikutus luovat pohjan hyvälle yhteistyölle.

Eri osapuolten on tärkeää tuntea koulukuljetusjärjestelyt, niihin liittyvät toimintatavat ja vastuut. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 edellyttävät, että koulukuljetuksen odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla menettelytavoista ja vastuhenkilöistä. Niistä kuten myös kuljetusjärjestelyistä tulee tiedottaa oppilaille ja huoltajille.

Kuljetusoppilaiden vanhemmille on hyvä järjestää lukuvuoden alussa vanhempainilta, jossa avataan kuljetusjärjestelyjä ja keskustellaan yhteistyöstä ja vastuista. Vanhempainillassa on hyvä olla mukana mahdollisuuksien mukaan myös koululaisautonkuljettajat. Vanhempainillassa voidaan keskustella myös turvallisuuteen ja esimerkiksi kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen liittyvistä teemoista sekä sopia yhteisistä käytänteistä.

Tietojen luovuttaminen

Koulukuljetuksiin osallistuu oppilaita, joiden kohdalla kuljetusten toimivuus ja luotettavuus sekä hyvä yhteistyö vanhempien kanssa on erityisen tärkeää. Opetuksen järjestäjä voi antaa kuljetusoppilaasta palveluntuottajalle vain ne tiedot, jotka ovat välttämättömiä kuljetuksen järjestämiseksi. Esimerkiksi erityisen tuen oppilaan osalta voidaan antaa tieto siitä, kulkeeko oppilas pyörätuolilla, onko oppilaalla käytössään joitakin apuvälineitä ja onko joitakin muita seikkoja, joita

kuljetuksen järjestämisessä tulisi huomioida. Huoltaja voi ilmoittaa kuljettajalle omasta lapsestaan sellaisia tietoja, jotka katsoo koulu-
kuljetuksen näkökulmasta tarpeellisiksi.



2. KOULUKULJETUSTEN JÄRJESTÄMINEN

Koulumatkaetus

Kunta on velvollinen järjestämään alueellaan asuville esiopetusta ja oppivelvollisuusikäisille perusopetusta (perusopetuslaki 628/1998, 4 §). Esi- ja perusopetuksen oppilaan oikeudesta koulumatkatukeen säädetään perusopetuslaissa (perusopetuslaki 628/1998, 32 § ja muutos 30.12.2020/1216). Jos perusopetusta saavan oppilaan koulumatka on pidempi kuin viisi kilometriä, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen. Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai varhaiskasvatusta tarkoitetusta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on pitempi kuin viisi kilometriä, oppilaalla on vastaavasti oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai varhaiskasvatukseen.

Perusopetusta tai esiopetusta saavalla oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka muodostuu oppilaalle oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus.

Sen sijaan perusopetuslakiin perustuvaa oikeutta matkaetuun ei ole oppilailla, jotka osallistuvat perusopetukseen valmistavaan opetukseen tai jotka osallistuvat perusopetukseen ylitettyään oppivelvollisuusiän.

Oppilaat ovat perusopetuslain 32 §:n nojalla järjestetyssä koulukuljetuksessa kunnan / kuljetuksen järjestäjän vastuulla. Tämä ei koske tilanteita, jossa oppilaan kuljetuksen järjestämiseksi on myönnetty kuljetusavustus (esimerkiksi matkalippu) tai saattoavustus huoltajalle. Perusopetuslain 34 §:n mukaan koulumatkalla sattuneen tapaturman hoito on kuitenkin oppilaalle maksuton.

Kunta osoittaa oppilaalle lähikoulun

Opetus tulee kunnassa järjestää siten, että oppilaiden matkat ovat asutuksen, koulujen ja muiden opetuksen järjestämispaikkojen sijainti sekä liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää varhaiskasvatuspalveluita. (Perusopetuslaki 628/1998, 6 § 1 mom.)

Kunta osoittaa oppivelvolliselle ja esiopetusta saavalle oppilaalle lähikoulun tai muun soveltuvan opetuksen järjestämispaikan. Esiopetusta saavalle oppilaalle voidaan osoittaa opetuksen järjestämispaikaksi myös varhaiskasvatuspaikka. (Perusopetuslaki 628/1998, 6 § 2 mom.)

Oppilaalla on oikeus perusopetuslain mukaiseen koulumatkaetuuteen kunnan osoittamaan lähikouluun tai muuhun opetuksen järjestämispaikkaan.

Esi- ja perusopetuksen oppilaan oikeus hakeutua muuhun kuin kunnan osoittamaan kouluun

Oppivelvollinen voi pyrkiä oppilaaksi myös muuhun kuin kunnan osoittamaan kouluun (perusopetuslaki 628/1998, 28 §). Esiopetukseen voi hakea oppilaaksi muuhun kuin kunnan osoittamaan esiopetuksen järjestämispaikkaan (perusopetusasetus 852/1998, 23 a §).

Jos oppilas otetaan muuhun kuin kunnan osoittamaan kouluun tai opetuksen järjestämispaikkaan, oppilaaksi ottamisen edellytyksekseksi voidaan asettaa, että huoltaja vastaa oppilaan kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista (perusopetuslaki 628/1998, 32 § 3 mom.). Jos ehto asetetaan, niin se tulee kirjata oppilaan oppilaaksiottoa koskevaan päätökseen.

Koulumatkaetuuden hakeminen ja sitä koskeva päätös

Koulutuksen järjestäjä tiedottaa huoltajia koulumatkaetuuden käytännöistä. Paikallisesti päätettävän käytännön mukaisesti oppilaan huoltajan on joko haettava koulumatkaetuutta tai ilmoitettava muulla tavoin sen tarpeesta opetuksen järjestäjälle, jotta opetuksen järjestäjä voi tehdä päätöksen oppilaan oikeudesta koulumatkaetuuteen. Päätös on perusteltava, ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohjeet. Päätöksestä on oikeus valittaa hallinto-oikeuteen.

Koulukuljetuksiin liittyvät päätökset ja niistä tiedottaminen tulee tehdä mahdollisimman hyvissä ajoin ennen lukuvuoden alkua.

Koulumatkaetuuden toteuttamisen vaihtoehdot

Oppilaan koulumatkaetus voidaan toteuttaa niin, että opetuksen järjestäjä joko järjestää kyydin linja-autolla ja/tai taksilla, antaa oppilaalle maksutta matkalipun tai myöntää huoltajille kuljettamista tai saattamista varten avustusta. Opetuksen järjestäjän tulee kuitenkin varmistaa turvallisuusasioiden huomioon ottaminen koulukuljetusten järjestämistavasta riippumatta. Matkaan voi kuulua myös osuus, jonka oppilas kulkee itse ja joka on otettava huomioon koulumatkaan käytettyä kokonaisuutta laskettaessa.

Jos huoltaja järjestää oppilaan kuljettamisen tai saattamisen, sitä on riittävässä määrin avustettava. Avustusta voidaan pitää riittävänä, jos saattamisesta aiheutuvat välttämättömät ja välittömät menot korvataan huoltajalle. Korvauksen maksaminen oman kulkuneuvon käyttämisestä ja huoltajalle mahdollisesti aiheutuvasta ajanhukasta voi myös olla paikallaan. Kunnan avustus ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin mitä kuljettaminen tai saattaminen kunnan järjestämänä tulisi maksamaan.

Kunnan maksaman avustuksen tarkoituksena on korvata huoltajalle oppilaan kuljettamisesta aiheutuneet kustannukset. Riittävän avustuksen määrää ei ole säädetty perusopetuslaissa. Avustuksen määrä ja perusteet vaihtelevat kunnittain.



Koulumatkan kesto ja kuljetuksen odottaminen

Oppilaalle järjestettävä päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Jos oppilas on lukuvuoden alkaessa täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään kolme tuntia. (Perusopetuslaki 628/1998, 32 §.) Tällä tarkoitetaan sitä, että yhtenäkkään koulupäivänä koulumatkan laskennallinen kesto odotuksineen ei saa ylittää mainittuja aikarajoja.

Koulupäivän päättyessä kuljetusta odottavalle oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus ohjattuun toimintaan ja opetuksen järjestäjän

tulee huolehtia oppilaiden valvonnasta. Toimintaan osallistuminen on oppilaalle vapaaehtoista. Jos oppilas osallistuu toimintaan, hän on opetuksen järjestäjän vastuulla. Ennen koulupäivän alkua valvontavelvollisuutta ei varsinaisesti ole, mutta opetuksen järjestäjän on hyvä huolehtia koulualueen turvallisuudesta myös silloin.

Koulumatkan mittaaminen

Koulumatkalla tarkoitetaan oppilaan päivittäistä kodin ja koulun välistä matkaa, jonka oppilas kulkee kouluun ja sieltä palatessaan.

Koulumatkan mittaamista ei ole tarkemmin määritelty perusopetuslaissa. Oppilaan koulumatkan pituus voidaan lähtökohtaisesti laskea lyhintä, jalankulkukelpoista ja yleisessä käytössä olevaa tietä pitkin kotiportilta kouluportille. Mikäli oppilas voi kulkea koulumatkansa vaihtoehtoisesti jalankulku-, pyöräily- tai autoliikenteen tietä pitkin, koulumatkaksi katsotaan lyhyin reitti, jota pitkin koulumatka voidaan liikennesääntöjä noudattaen kulkea jalan. Jos oppilaan kotikiinteistö on laaja, se on huomioitava koulumatkaa mitattaessa (KHO 4.4.2011/947). Koulumatkan pituuden mittaamistapa on hyvä sisällyttää ja kirjata kunnan päättämiin kuljetuseriaatteisiin.

Koulumatkan vaikeus, rasittavuus tai vaarallisuus

Oppilaalla on oikeus koulumatkaetuuteen myös silloin, kun matka muodostuu oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi (perusopetuslaki 628/1998, 32 §).

Opetuksen järjestäjä voi tarvittaessa pyytää asiantuntijalausunnon siitä, onko koulumatka oppilaalle liian vaikea, rasittava tai vaarallinen. Asiantuntijalausunnon voi antaa esimerkiksi lääkäri, psykologi, riistanhoitoyhdistyksen edustaja tai poliisiviranomainen. Tieosuuk-sien vaarallisuuden arvioinnissa käytettävistä menetelmistä päättää opetuksen järjestäjä. Vaaralliseksi luokitellut tieosuudet voidaan vahvistaa esimerkiksi kunnan kuljetuseriaatteissa.

Kunnan kuljetusperiaatteet ja koulukuljetusten yhteyshenkilö

Useimmissa kunnissa on koottu kuljetuskäytänteet, joissa todetaan koulukuljetusten järjestämisestä perusopetuslakia tarkemmin. Periaatteiden avulla varmistetaan oppilaiden yhdenvertainen kohtelu koulukuljetuksia koskevissa asioissa.

Kunta seuraa koulukuljetusten laatua ja toteutumista sopimusaikana. Kunnat määrittelevät yhteyshenkilön, johon vanhemmat ja koululaisautonkuljettajat voivat olla yhteydessä. Koulukuljetuksista kannattaa kerätä palautetta huoltajilta ja oppilailta esimerkiksi kyselyillä. Tarvittavia tarkistuksia tai muutoksia kuljetuksiin on hyvä suunnitella yhteistyössä eri osapuolten kanssa. Huoltajilla ja oppilailta on paljon kokemustietoa, jota koulukuljetusten suunnittelussa ja kehittämisessä kannattaa hyödyntää. Monet ongelmat voidaan välttää, kun vuorovaikutus on avointa ja yhteistyötä tehdään. Myöskään positiivista palautetta ei tule unohtaa. Sitä on tärkeä antaa niin opetuksen järjestäjille, liikennöitsijöille ja koululaisautonkuljettajille kuin myös kouluille ja oppilaille silloin, kun koulukuljetus toimii hyvin.

Koulumatkaetuun liittyviä erityiskysymyksiä

Kunta voi päättää perusopetuslakia laajempien etuuksien antamisesta. Kunta voi esimerkiksi päättää oppilaan oikeudesta maksuttomaan kuljetukseen niissä tapauksissa, joissa koulumatkan pituus on alle viisi kilometriä. Kunnissa on voitu päättää oikeuden porrastamisesta ikäluokittain esimerkiksi niin, että esiopetusoppilaille ja 1.–2. vuosiluokan oppilaille on oikeus maksuttomaan koulukuljetukseen, jos matka on yli kolme kilometriä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksessään (4171/4/12) todennut, että esiopetusta saavien oppilaiden osalta on otettava huomioon heidän peruskoululaisiin nähden nuorempi ikänsä arvioitaessa oikeutta kuljetukseen.

Jälki-istunto ei ole syy evätä oppilaalta kuljetusta. Perusopetuslain 48 b §:n 3 momentin mukaan aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että niillä toimintaan osallistuvilla lapsilla, joilla on perusopetuslain 32 §:n mukainen oikeus koulumatkaetuuteen, on mahdollisuus käyttää tätä etuutta. Lain perusteluissa

(HE 57/2003) on todettu, ettei kunnalla ole velvollisuutta erikseen järjestää koulukuljetusta iltapäivätoiminnasta. Lain perustelujen mukaan säännös on tarkoitettu toimintojen suunnittelua ohjaavaksi, eikä se siten esimerkiksi velvoita kuntaa kuljetusten järjestämiseen. Kunnan on kuitenkin kuljetusten suunnittelussa syytä huomioida asia.

Oppilaan oikeudesta koulumatkaetuuteen kysytään usein tilanteessa, jossa oppilaan vanhemmat asuvat erillään ja oppilas on vuorotellen kummankin vanhemman luona. Vuoden 2019 lopussa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua lakia muutettiin siten, että laki tunnustaa lapsen vuoroasumisen. Vuoroasumisessakin lapsella on vain yksi virallinen asuinpaikka, jonka perusteella kunta osoittaa oppilaan lähikoulun. Lapsen koulupaikka määräytyy sen perusteella. Kunnan perusopetuslain mukaisen koulumatkaetuuden järjestämisvelvollisuus syntyy vain lapsen virallisesta asuinpaikasta. Asiasta on myös aiempaa oikeuskäytäntöä, esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu vuodelta 2006 (KHO 14.3.2006/540).

3. KULJETUSTEN SUUNNITTELU JA HANKINTA

Kuljetusten suunnittelun ja hankinnan organisointi

Kuljetusten suunnittelussa ja toteutuksessa on useita erilaisia malleja. Kunnat saattavat hoitaa kuljetukset itsenäisesti tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Hyvä toimintatapa on, että kunnassa on nimetty kuljetuskoordinaattori. Koordinaattori vastaa kunnan kuljetuksista eli huolehtii siitä, että kunnan järjestämät kuljetukset, henkilö- ja mahdollisesti myös siihen liittyvät pientavarakuljetukset järjestetään yhteistyössä ja rationaalisesti ottaen huomioon käytävissä olevat joukkoliikennepalvelut. Koordinaattori ei välttämättä yksin suunnittele ja hanki kuljetuksia, vaan huolehtii eri osapuolten yhteistyön organisoinnista ja sujuvuudesta. Koordinaattori myös pitää yhteyttä viranomaisiin ja paikkakunnan liikenteenharjoittajiin sekä muihin sidosryhmiin.



Kun kuljetustarpeet ovat tiedossa ja kuljetukset on suunniteltu, niiden toteuttaminen hankitaan yleensä kilpailuttamalla hankintalain mukaisesti. Tarjouspyyntöasiakirjoissa ja hankintasopimuksessa määritellään vaatimukset kuljetuksessa sopimuskaudella käytettävälle laitteistolle ja kalustolle sekä mahdollisesti tilaajan tarjoamalle turvallisuuskoulutukselle. Tilausliikenteenä järjestettävien kuljetusten kuormituksesta ja turvallisuusjärjestelyistä säädetään tieliikenne-laissa (142 § ja 143 §).

Koulukuljetusten ja muiden kuljetusten yhdistelyn avulla voidaan pyrkiä parantamaan kaikkien väestöryhmien liikkumismahdollisuuksia.

Turvallisten reittien suunnittelu

Turvallisten reittien suunnittelua ja vaaranpaikkojen kartoitusta tulee tehdä yhteistyössä opetuksen järjestäjien, liikennöitsijöiden, huoltajien ja oppilaiden sekä väylien ylläpitäjien kanssa. Samalla on tärkeää käytännössä parantaa koulureittien turvallisuutta ja poistaa vaaranpaikkoja. Tämä edistää myös koululaisten omaa aktiivista liikkumista kävellen ja pyöräillen. Koulujen lähiympäristöä ja pihoja on tärkeää rauhoittaa autoliikenteeltä liikenneturvallisuuden ja viihtyisyyden vuoksi.

Reittien suunnittelussa otetaan huomioon vaaranpaikat. Esimerkiksi ilman turvalaitteita olevia tasonisteyksiä tulee välttää mahdollisuuksien mukaan. Väyläviraston julkisessa karttapalvelussa on ajantasaiset tiedot tasonisteyksistä (<https://vayla.fi/rataverkko/tasoristeykset/tasoristeyspalvelu>).

4. KOULULAISAUTONKULJETTAJAN TEHTÄVÄ

Kuljettaja toimii esimerkkinä

Kuljettaja vaikuttaa omalla toiminnallaan siihen, miten koulumatka sujuu ja kuinka lapset ja nuoret matkan kokevat. Kuljettajan roolina on toimia myös kasvattajana, joka omalla toiminnallaan ja esimerkillään ohjaa oppilaita turvalliseen liikennekäyttäytymiseen. Kuljettajalta odotetaan sitä, että hän toimii esimerkillisesti aikuisena ja on hyvä malli ja samaistumiskohde lapsille.

Kuljettaja vaikuttaa omalla toiminnallaan lasten käyttäytymiseen ja tapaan toimia koulumatkan aikana. Molemminpuolinen tervehtiminen aina kohdattaessa luo matkalle mukavan tunnelman ja on osa tapakasvatusta. Ystävällinen puhetapa, johdonmukainen yhteisistä säännöistä kiinni pitäminen sekä jämäkkä puuttuminen häiritsevään käyttäytymiseen matkan aikana luovat turvallista ilmapiiriä.



Turvallisuus on avainasemassa

Koulumatkoilla, niin kuin muuallakin liikenteessä, tärkeintä on huolehtia matkan turvallisuudesta. Joskus liikenneolosuhteet ovat sellaiset, ettei suunniteltuja reittejä pystytä liikennöimään tai että aikataulussa pysyminen ei ole mahdollista. Kuljettajan vastuulla on huomioida keliolosuhteet. Kuljettajalla on oltava tiedossa myös toimintatavat poikkeuksellisissa tilanteissa toimimiseen ja ohjeistus siihen, miten esimerkiksi kuljetuksen mahdollisesta myöhästymisestä tiedotetaan koulu.

Kuljettaja ei kykene keskittymään ajamiseen, ellei hän saa ajaa rauhassa. Lapsille on hyvä kertoa, että ajorauha on välttämätöntä matkanteon turvallisuuden, sujuvuuden ja viihtyvyyden vuoksi. Minäkäänlaista oppilaiden keskinäistä kiusaamista tai häirintää ei tule hyväksyä. Aikuisen toiminta tilanteessa, jossa jotakin lasta kiusataan tai kohdellaan loukkaavasti, on erittäin merkityksellistä. Kuljettajan tulee viestittää omalla toiminnallaan, ettei toisen loukkaava kohtelu ja kiusaaminen ole missään tilanteessa sallittua.

Ensimmäisillä kuljetuskerroilla on syytä sopia yhdessä noudatettavista periaatteista. Ongelmat ratkaistaan yhteisellä keskustelulla. Kuljettajan on hyvä tiedostaa, että lapsen levottoman ja häiritsevän käyttäytymisen syyt voivat olla moninaisia. Ne voivat liittyä esimerkiksi pitkään koulupäivään tai -matkaan, lasten keskinäisiin suhteisiin, lasten kotioloihin tai tuen tarpeisiin. Mikäli oppilaat ovat jatkuvasti levottomia tai käyttäytyvät häiritsevästi, on asia syytä ottaa puheeksi koulun ja huoltajien kanssa ja pyrkiä selvittämään taustalla olevia syitä ja etsiä ratkaisuja niihin.

Koulukuljetuksen yhteiset säännöt

Koulukuljetuksissa saadaan paras lopputulos yhteistyöllä opetuksenjärjestäjän, koulun, liikennöitsijöiden ja koululaisautonkuljettajien sekä kotien välillä. Hyvä käytäntö on, että lukuvuoden alussa järjestetään tilaisuus, jossa ovat mukana koulun edustaja, liikennöitsijät ja koulukuljetuksia ajavat kuljettajat sekä koulukuljetuksia käyttävien oppilaiden huoltajat. Tilaisuudessa käydään läpi yhteiset pelisäännöt,

joita kuljetuksissa noudatetaan. Tilaisuudessa on hyvä käsitellä myös viestintää ja tiedonkulkua oppilaiden, kuljettajan, huoltajien ja koulun välillä.

Koulussa ja kotona lasten ja nuorten kanssa on hyvä keskustella, miten koulukuljetusten aikana käyttäydytään, miksi tiettyjä sääntöjä on olemassa ja mitä häiriökäyttäytymisestä taksissa tai linja-autossa voi seurata. Oppilaille on kerrottava, että kuljettajan ohjeita on tärkeää noudattaa turvallisuuden takia.

Kiusaamistilanteet ja niihin puuttuminen

Perusopetuslain 29 §:n 7 momentin mukaan koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lain velvoitteen lisäksi kaikilla aikuisilla on moraalinen velvollisuus puuttua havaitsemiinsa kiusaamistilanteisiin.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, millä tavoin koululaisautonkuljettajaa tai liikennöitsijää ohjeistetaan ilmoittamaan mahdollisista kuljetusten aikana tapahtuvista kiusaamis- tai muista häiriötilanteista, esimerkiksi kunkin koulun koulukuljetusvastaavalle. Koulun järjestyssääntöjä ei sovelleta koulumatkoilla, eikä koulumatkoilla tapahtuneista teoista voida määrätä perusopetuslaissa säädettyjä kurinpidollisia seuraamuksia. Rikosoikeudellinen ja vahingonkorvausoikeudellinen vastuu voi tulla kyseeseen koulumatkalla tapahtuneesta teosta.

5. KOULUKULJETUS TAKSILLA

Koulukuljetukset ovat tärkeä osa taksiliikennettä

Noin kolmannes takseista osallistuu päivittäin koulukuljetuksiin kouluvuoden aikana. Varsinkin haja-asutusalueilla nämä kuljetukset muodostavat monen taksiyrittäjän toiminnan rungon, ja kuljetukset ovat ratkaisevasti vaikuttaneet koko maan kattavan taksiverkon säilymiseen.

Ajoneuvon merkintä, kuormitus ja turvalaitteet

Koulukuljetuksissa käytettävä taksi on merkittävä näkyvästi joko valaistulla koulukyytikuvulla tai koulukyytikilvillä. Auto merkitään kuljetuksen alkaessa, ja kupu tai kilvet on poistettava välittömästi kuljetuksen päätyttyä.

Jokaiselle matkustajalle on koulukuljetuksessa oltava oma turvavyö. Käytännössä normaalin sedan- ja farmariauton kuormitus on rekisteroitteeseen merkityn paikkaluvun mukainen. Poikkeuksen muodostavat tyyppihyväksytyin lisäturvavöin varustetut, kotimaassa rakennetut 1 + 8 hengelle rekisteröidyt tilataksit, joiden enimmäiskuorma voi auton istuinjärjestelyistä ja kuljetettavien iästä riippuen olla joko 12 tai 13 oppilasta.

Oppilaat kannattaa sijoittaa autoon siten, että suurimmat lapset sijoitetaan joko auton etuistuimelle tai takaistuimen laitapaikoille. Alle 135 senttimetrin pituista lasta ei saa kuljettaa henkilöauton etuistuimella ilman asianmukaista turvalaitetta. Vaadittavan turvalaitteen tyyppi riippuu lapsen painosta. Muista henkilöautoista poiketen taksin takaistuimella saa kuljettaa lapsia näiden koosta riippumatta ilman turvalaitetta auton omin turvavöin kiinnitettynä. Kuormauksen suunnittelussa kannattaa huomioida turvavöiden helppo kiinnitettävyys, sillä kuljettaja on viime kädessä vastuussa alle 15-vuotiaiden lasten turvavyön käytöstä.



Reitit, aikataulut ja pysähtymispaikat

Koulukuljetukset ajetaan määrättyjä aikatauluja ja reittejä käyttäen. Reitit ovat joko tilaajan, kuljetuksen suorittajan tai heidän yhteisesti määrittelemiä. Kuljettaja vastaa reittien ja aikataulujen noudattamisesta kuitenkin sää- ja liikenneolosuhteet huomioon ottaen. Aikataulu sitoo myös oppilaita, heidän huoltajiaan ja kuljetuksen tilaajaa. Myöhässä olevaa oppilasta tulee odottaa, jos se aikataulun puitteissa on mahdollista. Jos oppilas ei odottamisesta huolimatta tule paikalle, on asiasta välittömästi ilmoitettava joko tilaajalle tai oppilaan huoltajalle. Saman oppilaan toistuvista myöhästymisistä on syytä ilmoittaa tilaajalle. Myös huoltajien ja koulun tulisi ilmoittaa poissaoloista tai aikataulun muutoksista hyvissä ajoin ennen kuljetuksen ajankohtaa turhan odotuksen ja ajon välttämiseksi.

Reiteillä pysähtymispaikat on valittava ensisijaisesti liikenneturvallisuutta silmällä pitäen. Se on välttämätöntä myös kuljettajan vastuun kannalta.

Kuljetussopimukset

Yleisimmin koulukuljetuksia koskevat sopimukset solmitaan yrittäjän ja kunnan kesken. Opetuksen järjestäjä kuljetuksen tilaajana määrittelee kuljetuksen pelisäännöt. Mikäli huoltajilla on muutostoivomuksia kuljetuksen suhteen, heidän tulisi ensisijaisesti olla yhteydessä tilaajaan. Kuljettaja ei voi muuttaa reittiä tai aikataulua ilman tilaajan antamia ohjeita. Kuljettajan kannattaa muutoinkin välttää osallistumista mahdollisiin kuljetusten järjestelyjä tai matkustusoikeuksia koskeviin keskusteluihin lasten huoltajien kanssa.

Jos autoon jää vapaata tilaa, kuljetuksen suorittaja voi ottaa siihen tilaajan luvalla myös muita matkustajia. Tällöin on kuitenkin syytä jo ennakkoon sopia tilaajan kanssa siitä, kenelle korvaus ylimääräisten matkustajien kuljettamisesta maksetaan sekä kuka sen perii ja miten. Muiden matkustajien osalta tulee myös sopia vastuukysymyksistä kuljetusyrityksen kanssa ja toimintatavasta niissä tilanteissa, joissa kaikki muut halukkaat kuin koulukuljetettavat eivät mahdu kyytiin. Tilanne saattaa esimerkiksi tulla esiin tapauksessa, jossa huoltajat haluaisivat lapselleen kuljetuksen, vaikka kunnalla ei lapsen koulumatkan lyhyden takia ole lakisääteistä velvoitetta järjestää kuljetusta.

Taksikuljettajan haastattelu: Hyvä ja toimiva vuorovaikutus on kaiken A ja O

Espoolainen Jari Vikström on pitkän linjan taksiyrittäjä. Merkittävä osa hänen asiakaskunnastaan on ollut jo parinkymmenen vuoden ajan pääkaupunkiseudun koululaisia. Sellaista tilannetta tuskin eteen enää tulee, että se miestä hämmästyttäisi tai järkyttäisi hänen rauhallista otettaan. Olipa kyydissä liikemies, viikonlopun juhlija tai pieni koululainen, hänen palvelunsa lähtökohtana on aina turvallisuus.

Koulukuljetuksissa turvallisuuteen liittyy monenlaisia asioita, joita aikuisten kanssa toimittaessa ei samalla tavalla tarvitse ottaa huomioon. Paljon on kiinni hyvästä ja toimivasta vuorovaikutuksesta.

– Peruslähtökohtana lasten kanssa toimittaessa on aina oma esimerkki. Lasten kanssa on noudatettava samoja normealeja yleisiä käytöstapoja kuin aikuistenkin kesken eli tervehditään ja otetaan muut huomioon. Uuden oppilaan tullessa ensimmäistä kertaa kyytiin, tilanne voi olla haastavampi, varsinkin, jos kyse on erityisen tuen oppilaasta. Silloin kuljettajan rooli kohtaamisessa vielä korostuu. Onnistuminen on joka tapauksessa kuljettajan asenteesta ja toiminnasta kiinni.

Jari Vikström korostaa rauhallisuuden merkitystä, kiire tai paniikki ei saa näkyä, vaikka aikataulusta jostain syystä oltaisiin myöhässä. Se vaikuttaa heti oppilaisiin.

Tärkeää on myös tilanteiden ennakointi kuljetuksen aikana.

– Jos tilanne pääsee karkaamaan käsistä ja meno äityy lasten kesken liian riehakkaaksi, se alkaa jo vaikuttaa kuljettajan ajamiseen ja liikenneturvallisuuteen. Sen vuoksi tilannetta autossa on seurattava jatkuvasti ja puututtava meluamiseen tai riitoihin heti alkuvaiheessa.

Hyväksi keinoksi Jari Vikström on havainnut lasten huomion kiinnittämisen muualle esimerkiksi auton ulkopuolelle. Komentaminen ei pitkän päälle ole kovin hyvä keino, ennemmin hän hakee positiivisia tapoja ratkaista tilanteita lasten kanssa.

– Meuhkaaminen ei johda mihinkään, se vain pahentaa tilannetta.

Tärkeää koulukuljetuksissa on turvallisen noutopaikan valinta, mutta erityisesti se korostuu päivän päätteeksi, kun oppilaita viedään takaisin kotiin. Lapset pitää jättää turvalliselle paikalle.



– Jos muuta vaihtoehtoa ei ole kuin jättää tienvarteen, pitää se mahdollisuuksien mukaan aina tehdä tien sille puolelle, jossa oppilaan koti on. Jos se ei ole mahdollista, menen vaikka itse tarvittaessa ulos varmistamaan, että tien ylitys sujuu turvallisesti. Lisäksi on aina oltava täysin varma, että lapsi jää kyydistä oikeassa paikassa. Pieni lapsi on hukassa, jos paikka ei olekaan tuttu. Kaikilla ei ole aina huoltajaa vastaanottamassa lasta kotiin.

Koulun, kodin ja taksinkuljettajien yhteistyön tärkeyttä ei myöskään koskaan voi korostaa liikaa. Yhteisiä tapaamisia ei pääkaupunkiseudulla ole mahdollista järjestää suuren oppilasmäärän vuoksi, mutta tiedonkulkuun on syytä kiinnittää riittävästi huomiota.

– Tärkeää on aina ilmoittaa muutoksista mahdollisimman pian. Onneksi kaikilla on nykyään kännykät, joten se helpottaa tiedonkulkua huomattavasti – puolin ja toisin.

6. KOULUKULJETUS LINJA-AUTOLLA

Linja-autonkuljettaja edustaa ammattiaan

Linja-autonkuljettajan työ koulukuljetuksissa on vaativa ammatti-tehtävä. Linja-autonkuljettaja edustaa yritystään ja ammattiaan, ja vastaa omalta osaltaan siitä, että linja-auto on liikenneturvallisuu den edellyttämässä kunnossa, asianmukainen ja siisti. Kuljetusten onnistumisen perusasia on kuljettajan oikea asennoituminen työhönsä ja yhteistyö kuljetusoppilaiden kanssa. Koulumatkat ovat oppilaille merkittävä, päivittäin toistuva tapahtuma. Oppilaat havainnoivat tarkasti kuljettajaa ja hänen työskentelyään sekä liikenteessä että muussa toiminnassa. Onkin tärkeää, että kuljettaja on koululaisille ystävällinen ja oikeudenmukainen.



Linja-autonkuljettajan haastattelu: Hyvät tavat ja liikenneturvallisuus kulkevat käsi kädessä

Pekka Fager-Pintilä on linja-auton kuljettajana Ventoniemi Oy:llä. Oman työnsä ohjenuorana hän pitää ystävällisyyttä ja asiakkaan yksilöllistä huomioon ottamista – olipa kyse nuorista koululaisista, työssäkäyvistä tai ikäihmisistä. Päänsääntöisesti Fager-Pintilä ajaa koulukuljetuksia, ja lisäksi työnkuvaan kuuluvat tilausajot. Hyvä ilma-
piiri koulukuljetuksissa alkaa kuljettajan luontevan ystävällisestä olemuksesta ja tervehtimisestä. Se herättää lapsessa luottamusta ja turvallisuuden tunnetta.

– Ystävällisyys ja oikeudenmukaisuus ovat avainasioita. Nuorten ja lasten kanssa tulee hyvin toimeen, kun heitä kohtelee tasa-arvoisesti. Lisäksi on muistettava oman käyttäytymisen ja esimerkin vaikutus. Nuoria ja lapsia on aina hyvä muistuttaa yhteisistä pelisääntöistä linja-autossa käyttäytymisessä.

Pekka Fager-Pintilä korostaa, että kuljettaja on aikuinen ja siinä mielessä vastuullisempi kuin lapsi. Murrosikä on nuorille haastavaa aikaa, kun ei ole enää lapsi eikä vielä aikuinen. Nuoria pitää ainakin yrittää ymmärtää. Kaiken lähtökohtana on tasapuolinen ja arvostava suhtautuminen koululaisiin niin kuin kaikkiin muihinkin matkustajiin. Kuljettajan määrätietoinen toiminta tuottaa tulosta.

– Kuljettajan tulee olla toisaalta joustava ja jämerä, toisaalta hauska ja uskottava. Malttia ei saa koskaan menettää ja puhumalla selviää monesta hankalasta tilanteesta. Toimimalla rauhallisesti kuljettaja saa koulupäivän jälkeiset levottomuudet parhaiten hallintaan. Joskus vaaditaan hyvinkin ”pitkää pinnaa” ja tilannetajua ongelmia selvitettäessä.

Fager-Pintilän mukaan yhteisten pelisääntöjen noudattaminen koskee myös liikenneturvallisuutta.

– Koulupäivän päätteeksi linja-autoon nousee hyvässä rauhallisessa järjestyksessä. Linja-autoon noustessa jokainen näyttää matkakorttinsa tai -lippunsa rynnimättä. Hyvät tavat ja liikenneturvallisuus kulkevat näin käsi kädessä.

Koulumatka linja-autossa on monelle ekaluokkalaiselle ensimmäinen itsenäisesti kuljettava matka. Siksi turvallisuuden tunne, jota kuljettaja omalla ammattitaidollaan pystyy ensikertaa reppua kantavalle ekaluokkalaiselle välittämään, on erittäin tärkeää. Pysäkeillä kuljettajalta vaaditaan erityistä tarkkaavaisuutta. Tilannetta ovilla pitää katsoa edessä ja takana, ettei kukaan jää väliin tai liukastu auton alle. Kuljettajana pitää pyrkiä toimimaan ennakoivasti ja vaaratilanteita välttämällä. Jos pysäkki on maantiellä, pitää poistuvalla koululaiselle korostaa tien ylitystä vasta linja-auton lähdettyä.

– Varsinkin talven liukkaiden kelien aikaan tulee olla tarkkana, lisäksi keliolosuhteet vaihtuvat nykyisin nopeastikin. Liukkaasta kelistä pysäkeillä pitää myös varoittaa. Haja-asetusalueilla ja alemmalla tieverkolla, jossa linja-autopysäkkejä ei ole välttämättä lainkaan, kuljettajalta vaaditaan harkintaa matkustajien otto- ja jättöpaikoissa. Yhteisiä keskustelunaiheita voisivat olla myös, miten oppilas voi vaikuttaa omaan turvallisuuden hämäränä ja pimeänä aikana, millaisia vaaratilanteita pysäkillä voi syntyä, millaisia tilanteita aiheutuu silloin, jos kuljettaja saa pysähtymismerkin liian myöhään tai miksi liikkuvan auton vieressä ei ole turvallista juosta.

Pekka Fager-Pintilä korostaa myös yhteistyötä kunnan, koulun ja tienpitäjän kanssa.

– Kuntien, koulujen ja tienpitäjän kanssa olisi hyvä selvittää koululaisreittien talvihoidon täsmähoitokohteet jo ennalta koulukuljetusten liikenneturvallisuuden parantamiseksi. Useat reitit liikennöidään vähäliikenteisillä tie- ja katuosuuksilla, joissa talvihoidon toimenpiteet ovat pidempiä. Koululaisreitit tulisi priorisoida



talvihoidossa. Myös koulujen piha-alueiden liikenneturvallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota, jotta koululaisten noutaminen ja jättäminen olisi turvallista.

Sääolosuhteet, sivuteiden huono kunto ja pysäkkien auraamattomuus voivat aiheuttaa poikkeavia tilanteita. Tällaisissakaan tapauksissa pieniä koululaisia ei saa jättää heitteille, vaan on valittava mahdollisimman turvalliset pysähtymispaikat.

– Kuljettaja on omalla esimerkillään myös kasvattaja turvalliseen liikennekäyttäytymiseen. Kuljettajan oma, muut tienkäyttäjät huomioiva liikennekäyttäytyminen, turvavyön käyttö, rauhallinen ajotapa, liikenteen riskien ja vaaratilanteiden ennakointi, muiden tienkäyttäjien huomioiminen ja riittävien turvavälien pitäminen ovat hyvän koululaisautonkuljettajan perusominaisuuksia.

Koulumatkojen kokemukset elävät koululaisten päivittäisessä arjessa. Kuljettajalla on suuri merkitys matkustustapahtumassa. Säännöllisen liikenteen vuoroissa koululaiset ovat asiakkaina työmatkalaisten tai muiden aikuismatkustajien kanssa. Muut matkustajat aistivat herkästi, miten kuljettajan ja koululaisen välinen vuorovaikutus toimii. Liikenteen ammattilaisen toimintatavat ja asenteet näkyvät ja välittyvät koko matkustustapahtuman ajan. Näiden mielikuvien merkitystä ei voi vähätellä.

7. POLIISI VALVOO

Lapsi liikenteessä on elävä varoitusmerkki. Tämä kaikkien kuljettajien tulisi aina muistaa. Lapsen havainnointi- ja hahmottamiskyky liikenteessä on rajallisempi kuin aikuisen. Lapsi näkee liikennetilanteet aivan eri tasolta kuin aikuinen.

Poliisin liikenteenvalvonnan tarkoituksena on parantaa liikenteen turvallisuutta muun muassa valvomalla koululaisten liikennekäyttäytymistä. Koulukuljetuksiin kohdistetun liikennevalvonnan avulla pystytään havaitsemaan koulukuljetuksien turvallisuuteen liittyvät puutteet. Keskeisimmät valvontakohteet ovat

- kuljettajan ajokunto
- ajonopeus
- ajoneuvon kunto
- ajotapa
- kuormitus ja turvalaitteiden käyttö.

Poliisin tavoitteena on, ettei seuraamuksia tarvitse antaa, vaan kuljettajat noudattavat liikennesääntöjä valvonnasta riippumatta.



			Päivä- sakko	Liikenne- virhe- maksu
Koulu- ja päivähoitokuljetusten turvallisuusmääräysten noudattamatta jättäminen	Ajoneuvo merkitsemättä, kilpi/kupu puuttuu	TLL 169 § ja 143 §,		140 €
Koulu- ja päivähoitokuljetusten turvallisuusmääräysten noudattamatta jättäminen	Sallittujen kuljetettavien määrän ylitys	TLL 142 § ja 169 § tai RL 23§ 1	12	140 €
Kuljettajana sallinut lapsen matkustaa käyttämättä asianmukaista turvalaitetta	Sallinut lasten alle 15 v. matkustaa turvavyö kiinnittämättä	TLL 95 § ja TLL 167 §		70 €
Tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen kuljettajana	Ajo- ja lepoaikojen noudattamatta jättäminen	LiikennepalvL 267 §, EY A 561/06 6-8 §	12	ei
Työaika-rikkomus	Ajopäiväkirjan pitämättä/ täyttämättä jättäminen	TyöaikaL 44 § ja 31 §	15	ei
Alkolukon asennuksen tai kunnossapitämisen laiminlyönti		Alkolukkolaki 10 § ja 14 §	14	ei
Rattijuopumus		RL 23 § 3	sakkoa tai vankeutta enintään 6 kk	ei
Törkeä rattijuopumus		RL 23 § 4	sakkoa vähintään 60 pv tai vankeutta enintään 2 v.	ei

8. KOULUKULJETUKSEN MUISTILISTAT

Koulukuljetuksen pelisäännöt

KULJETTAJAT:

- Oppilaat otetaan kyytiin ja jätetään turvallisessa paikassa.
- Koulukuljetuksen aikana kielletyn ja sallitun rajat tehdään oppilaille selväksi, pelisäännöt kerrotaan oppilaille ja ongelmat ratkaistaan keskustellen.
- Kaikki kuljettajat sitoutuvat noudattamaan samoja menettelytapoja ja edellyttävät samalla tavalla häiriötöntä käyttäytymistä.
- Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat edellyttävät erityistä huomiointia. Tarvittaessa kuljettajan tehtävänä on huolehtia erityistä huolenpitoa vaativat oppilaat vastaanottavalle henkilölle saakka.
- Turvavyöt ovat helposti saatavilla ja tarvittaessa niiden käytössä opastetaan. Kuljettaja valvoo, että turvavyöt kiinnitetään ja pidetään kiinni. Myös kuljettaja käyttää itse turvavyötä, kuten laki velvoittaa.



- Jos autossa on turvavyöy matkustajan paikalla, isoin oppilas sijoitetaan sille paikalle ja istuin vedetään mahdollisimman kauas.
- Henkilöautolla kuljetettaessa kuljettajan vastuulla on, että autossa on tarvittavat lain edellyttämät turvalaitteet kuten istuinkorokkeet. Lapsen mukana matkustava huoltaja on vastuussa siitä, että alle 15-vuotiaasta lasta kuljetetaan tieliikennelain 94 §:ssä säädetyllä tavalla asianmukaista turvalaitetta käyttäen. Ellei huoltaja ole lapsen mukana, ajoneuvon kuljettajan on, M3-luokan linja-auton (kokonaismassaltaan yli 5000 kg ja kuljettajan lisäksi tilaa yli 8 matkustajalle) kuljettajaa lukuun ottamatta, huolehdittava siitä, että alle 15-vuotias lapsi matkustaa tieliikennelain 94 §:ssä säädetyllä tavalla turvalaitetta käyttäen.
- Kuljettaja noudattaa nopeusrajoituksia ja muita liikennesääntöjä.
- Aina kun mahdollista, oppilas jätetään sekä koulun että kodin luona niin, että hän ei joudu ylittämään katua.

OPPILAAT:

- Oppilaat ovat aikataulun mukaan odottamassa sovitussa, turvallisessa paikassa.
- Autoa odotetaan tien reunassa tai pysäkillä.
- Autoon ei mennä eikä siitä poistuta liikenteen puolelta.



- Autoon mennään rauhallisesti ja vältetään ryntäilyä.
- Oppilaat menevät sovituille paikoilleen.
- Reppuja ei jätetä turvavyötä käytettäessä selkään, vaan ne pidetään joko jaloissa, sylissä tai tavaratilassa.
- Linja-autossa tai taksissa käyttäytyään rauhallisesti ja ystävällisesti – näin kaikki viihtyvät ja tuntevat olonsa turvalliseksi.
- Autosta poistutaan rauhallisesti. Ennen poistumista on tarkistettava, että kaikki omat tavarat ovat mukana.
- Autosta poistuttaessa jäädään ennen tien ylitystä odottamaan, että auto on poistunut. Tietä ei saa koskaan lähteä ylittämään auton edestä tai takaa.
- Pimeään aikaan oppilas käyttää heijastinta.
- Oppilas ilmoittaa, jos hän voi pahoin esimerkiksi kuumuuden, ahtauden, heikon ilmastoinnin tai matkan rasittavuuden takia.

VANHEMMAT:

- Lapselle selvitetään kuljetusaikataulut ja lapsen kanssa harjoitellaan turvallista kulkemista kuljetuspaikalle.
- Lapsen kanssa keskustellaan turvallisesta, ystävällisestä ja toiset huomioivasta käyttäytymisestä koulukuljetusten aikana. Koulukuljetuksen pelisääntöjä on hyvä kerrata kotona aika ajoin lukuvuoden aikana.



- Lapselta kysellään säännöllisesti koulumatkan kuulumisia ja lapsen esiin tuomaa palautetta viedään tarvittaessa eteenpäin koululle.
- Kuljettajalle kerrotaan tarvittaessa lapsen sairauksista ja mahdollisista lääkityksistä (esim. diabetes, epilepsia) tai muista lapsen tuen tarpeista, joista kuljettajan on hyvä tietää. Kuljettaja on vaito-olovelvollinen lapsen terveydentilaan liittyvistä asioista.
- Huolehditaan, että lapsi on ajoissa odottamassa koulukuljetusta sovitussa paikassa.
- Huolehditaan, että lapsi käyttää pimeällä heijastinta.
- Ilmoitetaan kuljettajalle, jos lapsi ei sairastumisen tai muun syyn vuoksi tarvitse kuljetusta.
- Otetaan yhteyttä opettajaan, rehtoriin tai koulun koulukuljetusvas- taavaan, jos lapsi kertoo koulumatkan aikana tapahtuvasta kiusaa- misesta.

KEINOJA, JOILLA VOIDAAN EDISTÄÄ KOULUKULJETUKSEN ONNISTUMISTA:

- Sovitaan kuljetusyrityksen ja kuljettajien kesken yhteisistä menet- telytavoista koulukuljetuksissa (esimerkiksi poikkeuksellisissa tilanteissa toimiminen).
- Yritykset ja kuljettajat toimivat yhteistyössä koulun ja kotien kanssa. Koulukuljetuksen onnistuminen edellyttää liikennöitsijän, opettajien ja vanhempien yhteistyötä. Vanhemmille tulee antaa riittävästi tietoa siitä, miten kotona voidaan tukea matkan onnistu- mista ja miten vanhempi ilmoittaa, jos lapsi ei osallistu kuljetuk- seen.
- Kuljettajat tai yrityksen edustajat osallistuvat mahdollisuuksien mukaan vanhempainiltoihin ja aihetta koskeviin koulutuksiin.
- Mahdolliset ongelmat oppilaiden kanssa ratkaistaan hyvällä tietoj- jen vaihdolla ja rauhallisella keskustelulla.



POHDITTAVAKSI:

Mistä asioista syntyy kuljettajan ja oppilaiden hyvä ja toimiva vuoro-vaikutus?

Miten kuljettajan tulisi toimia meluavien ja muita matkustajia häiritsevien koululaisten kanssa?

Onko ajoreitillä paikkoja, joissa linja-autoon pyrkivät tai siitä poistuvat lapset ovat aiheuttaneet läheltä piti -tilanteita? Miten näitä tilanteita olisi mahdollista välttää?

Miten koulun, vanhempien ja koululaisautonkuljettajan yhteistyötä voisi kehittää?

9. KOULUKULJETUKSIA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Koulukuljetuksia koskeva lainsäädäntö löytyy pääosin perusopetuslaista (perusopetuslaki 628/1998) ja tieliikennelaista (tieliikennelaki 729/2018). Laissa säädetään muun muassa koulumatkaetuuden määrittymisestä, lasten turvalaitteista, henkilökuormauksesta ja ajoneuvon merkitsemisestä.

Alkolukon käytöstä koulu- ja päivähoitokuljetuksissa säädetään alkolukolaissa (alkolukkolaki 730/2016).

Myös koulumatkoilla ja koulukuljetuksissa on tärkeää muistaa, että kaikkien tienkäyttäjien on otettava huomioon yleinen tieliikennettä koskeva lainsäädäntö.

Oppilaan koulupaikan määräytyminen

Perusopetuslaki 6 § 1 mom.

Opetus tulee kunnassa järjestää siten, että oppilaiden matkat ovat asutuksen, koulujen ja muiden opetuksen järjestämispaikkojen sijainti sekä liikenneyhteydet huomioon ottaen mahdollisimman turvallisia ja lyhyitä. Esiopetusta järjestettäessä tulee lisäksi ottaa huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää varhaiskasvatuspalveluita.

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Perusopetuslaki 29 §

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Kouluun ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä.

Opetuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelman yhteydessä laatia ja ohjeistaa suunnitelma kurinpitokeinojen ja kasvatustieteiden käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelman laatimisesta.

Opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispäivässä sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Edellä 4 momentissa tarkoitetuissa järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa kouluyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä sekä tarkempia määräyksiä 2 momentissa tarkoitetuista esineistä tai aineista sekä niiden käytöstä ja säilytyksestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa koulun omaisuuden käsittelystä, koulun tilojen siisteydestä huolehtimisesta sekä oleskelusta ja liikkumisesta koulurakennuksissa ja koulun alueella.

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan.

Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllystyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Koulumatkat

Perusopetuslaki 32 §, 1. momentti

Jos perusopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen. Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai varhaiskasvatuslaissa tarkoitettuun varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on viittä kilometriä

pitempi, oppilaalla on vastaavasti oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai varhaiskasvatukseen. Perusopetusta tai esiopetusta saavalla oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus. (30.12.2020/1216)

Edellä 1 momentin mukaisesti järjestettävä oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Jos oppilas on lukuvuoden alkaessa täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään kolme tuntia.

Jos oppilas otetaan muuhun kuin 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun kouluun tai opetuksen järjestämispaikkaan, oppilaaksi ottamisen edellytykseksi voidaan asettaa, että huoltaja vastaa oppilaan kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista. Lisäksi, jos esiopetusta saava lapsi osallistuu toisessa kunnassa järjestettävään varhaiskasvatukseen varhaiskasvatustilain 6 §:n 4 momentissa tarkoitetulla tavalla, opetuksen järjestäjällä on oikeus edellyttää, että lapsen huoltaja vastaa lapsen kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista varhaiskasvatus- ja esiopetuspaikan välillä.

Kuljetusta odottavalle oppilaalle on järjestettävä mahdollisuus ohjattuun toimintaan.

Majoitus

Perusopetuslaki 33 §

Jos perusopetusta tai oppivelvollisuuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitettun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan esiopetusta saavan oppilaan koulumatkaa ei voida järjestää edellä 32 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla, on oppilaalla oikeus maksuttomaan majoitukseen ja täysihoitoon. (30.12.2020/1216)

Koulun työvuoden aikana oppilaalla on oikeus maksuttomiin matkoihin majoituspaikan ja kodin välillä lomien ja viikonloppujen yhteydessä.

Majoitetut oppilaat ovat velvolliset majoituspaikassaan suorittamaan kohtuullisen määrän heille soveltuvia tehtäviä.

Oppilaalta, joka on otettu muuhun kuin 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun kouluun, voidaan 1 ja 2 momentin estämättä periä kohtuullisia maksuja.

Tapaturman hoito ja terveydenhuolto

Perusopetuslaki 34 § 1 mom.

Koulussa tai muussa opetuksen järjestämispäikassa, koulumatkalla ja majoituksessa sattuneen tapaturman hoito on oppilaalle maksuton.

Aamu- ja iltapäivätoiminta

Perusopetuslaki 48 b 4 mom.

Kunta voi järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa taikka hankkia palvelut muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kunta voi myös hankkia palvelut antamalla tähän tarkoitukseen avustusta palvelujen tuottajalle. Toimintaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon eri kieliryhmien tarpeet. Kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että niillä toimintaan osallistuvilla lapsilla, joilla on 32 §:n mukainen oikeus koulumatkaetuun, on mahdollisuus käyttää tätä etuutta.

Lasten turvalaitteet

Tieliikennelaki 94 §

Autossa käytettävän lasten turvalaitteen tulee olla tyyppihyväksytty E-säännön n:o 44 muutossarjan 03, E-säännön n:o 129 tai moottoriajoneuvojen turvavöitä ja turvajärjestelmiä koskevan neuvoston direktiivin 77/541/ETY mukauttamisesta tekniikan kehitykseen annetun komission

direktiivin 2000/3/EY mukaisesti taikka mainitun E-säännön tai direktiivin myöhemmän version tai muutoksen mukaisesti. Muussa ajoneuvossa kuin autossa käytettävän lasten turvalaitteen on oltava ajoneuvolaissa sekä sen nojalla annetuissa säännöksissä ja määräyksissä asetettujen vaatimusten mukaisesti tyyppiltään hyväksyty.

Alle 135 senttimetriä pitkän lapsen kuljettamiseen henkilö-, paketti- ja kuorma-autossa on käytettävä lasten turvalaitetta, jos ajoneuvossa on turvavyöt tai lasten turvalaite on muuten ajoneuvoon asennettavissa. Tästä velvollisuudesta voidaan kuitenkin poiketa taksiliikenteessä olevassa ajoneuvossa siten, että alle 135 senttimetriä pitkää lasta saadaan kuljettaa turvavyötä käyttäen muulla kuin etuistuimella, mikäli turvalaitetta ei ole saatavilla. Alle 3-vuotiasta lasta ei kuitenkaan saa koskaan kuljettaa ajoneuvossa ilman turvalaitetta.

Lasta ei saa kuljettaa etuturvatyynyllä suojatulla istumapaikalla selkä menosuuntaan suunnatussa turvaistuimessa, ellei turvatyynyä ole tehty toimintakyvyttömäksi.

Alle 135 senttimetriä pitkän lapsen kuljettamiseen ohjaustangolla ja satulamallisella istuimella varustetussa ajoneuvossa on käytettävä lapsen kuljettamiseen soveltuvaa istuinta tai lasten turvalaitetta.

Linja-autossa lapsen on omalla istumapaikalla istuessaan käytettävä istumapaikalle asennettua turvavyötä tai lasten turvalaitetta.

Alle 135 senttimetriä pitkän lapsen kuljettaminen muussa kuin tässä pykälässä tarkoitetussa ajoneuvossa on sallittua vain, jos ajoneuvossa on lapsen kuljettamiseen soveltuva istuin ja turvavyö taikka lasten turvalaite.

Lasten turvalaitteen käyttöä ja henkilöiden kuljetuksia koskevat vastuusäännökset

Tieliikennelaki 95 §

Lapsen mukana matkustava huoltaja on vastuussa siitä, että alle 15-vuotiasta lasta kuljetetaan edellä 94 §:ssä säädetyllä tavalla asianmukaista turvalaitetta käyttäen. Ellei huoltaja ole lapsen mukana, ajoneuvon kuljet-

tajan on, M3-luokan linja-auton kuljettajaa lukuun ottamatta, huolehdittava siitä, että alle 15-vuotias lapsi matkustaa edellä 94 §:ssä säädettyllä tavalla turvalaitetta käyttäen.

Jos ajoneuvo on rekisteröity kuljettajan lisäksi enintään 16 matkustajalle, ajoneuvon kuljettajan on huolehdittava siitä, että matkustajat voivat siirtyä turvallisesti ajoneuvoon ja siitä ulos ja että tähän tarvittavia laitteita käytetään.

Ajoneuvon kuljettajan on huolehdittava siitä, että matkustajien pyörätuolit ja paarit on kiinnitetty ajoneuvoon.

Matkustajamäärä koulu- ja päivähoitokuljetuksissa

Tieliikennelaki 142 §

Henkilöautossa, joka on varustettu koulukuljetuskäyttöön hyväksytyillä lisäturvavöillä ja kun kuljetuksen järjestää kunta, kuntayhtymä, koulu tai laitos tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea, saa koulu- ja päivähoitokuljetuksissa matkustajien määrä olla 141 §:n 1 momentin estämättä yhdellä istuimella tai istuinrivillä enintään:

Istumapaikkojen määrä	Matkustajien määrä
1	2
2	3
3	5
4	6

Kahdella vierekkäisellä istumapaikalla ei kuitenkaan saa olla useampia kuin kolme matkustajaa.

Kuljettajalle ja kahdeksalle matkustajalle rekisteröidyssä henkilöautossa saa kullakin vähintään 70 senttimetrin levyisellä istumapaikalla, kuljettajan viereistä paikkaa lukuun ottamatta, kuljettaa koulu- tai päivähoitokuljetuksessa kahta siihen sopivaa matkustajaa. Matkustajien kokonaismäärä saa tällöin olla 13, jos kaikki matkustajat ovat lukuvuoden alkaessa alle 13-vuotiaita, ja muutoin 12.

Jos koulu- tai päivähoitokuljetukseen käytettävässä henkilöautossa on myös muita kuin tämän pykälän soveltamisalaan kuuluvia matkustajia, lasketaan kuljetukseen käytettävien istumapaikkojen enimmäiskuormitus muilta matkustajilta vapaaksi jäävän istumapaikkaluvun mukaan.

Koulu- ja päivähoitokuljetukseen käytettävässä linja-autossa saa kuljettajan lisäksi kuljettaa enintään rekisteriin merkityn istumapaikkaluvun mukainen määrä matkustajia.

Koulu- ja päivähoitokuljetusten merkitseminen

Tieliikennelaki 143 §

Koulu- ja päivähoitokuljetuksessa, jonka järjestää kunta, kuntayhtymä, koulu tai laitos tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea, käytettävässä autossa tulee olla eteenpäin näkyvä heijastava tai valaistu kilpi tai taksivalaisimen päälle tai tilalle asennettu kupu. Kilven tai kuvun tulee olla pohjaväritään keltainen ja siinä tulee olla punaiset reunat sekä keskellä samanlainen musta kuvio kuin liitteen 3.1 mukaisessa liikennemerkissä A17, Lapsia. Kilven tai kuvun pitää olla kooltaan, sijoittelultaan ja näkyvyydeltään sellainen, että kyytiä odottavat näkevät sen riittävän kaukaa pysäyttääkseen auton. Kilpi tai kupu saa näkyä myös muihin suuntiin kuin eteenpäin. Kilpi tai kupu saa valaista tai heijastaa vain keltaista väriä. Kilpi tai kupu ei saa häiritä muita tienkäyttäjiä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua koulu- ja päivähoitokuljetuksen merkintää ei saa käyttää muulloin kuin koulu- ja päivähoitokuljetuksen aikana. Liikenne- ja viestintävirasto voi antaa tarkempia määräyksiä kilven ja kuvun sijoittamisesta, koosta, väreistä sekä heijastavuus- ja valaisuominaisuuksista.



Alkolukolla varustetun ajoneuvon käyttö koulu- ja päivähoitokuljetuksissa

Alkolukolaki 10 §

Jos kuljetuksen järjestää kunta, kuntayhtymä, koulu tai laitos tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea, alkolukolla varustettua ajoneuvoa on käytettävä:

- 1) esiopetukseen, perusopetukseen ja lisäopetukseen osallistuvien oppilaiden kuljetuksissa;*
- 2) toisen asteen koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden kuljetuksissa;*
ja
- 3) päivähoitokuljetuksissa.*

Kuljetuksista vastaava liikenteenharjoittaja on vastuussa alkolukon asenuksesta ja alkolukon pitämisestä toimintakuntoisena.

Muun kuin alkolukolla varustetun ajoneuvon käyttö koulu- ja päivähoitokuljetuksissa

Alkolukolaki 11 §

Ajoneuvon rikkoutumisesta tai muusta vastaavasta syystä kuljetuksesta vastaava liikenteenharjoittaja voi tilapäisesti, enintään viiden arkipäivän ajan, käyttää muuta kuin alkolukolla varustettua ajoneuvoa 10 §:ssä tarkoitetuissa kuljetuksissa. Muun kuin alkolukolla varustetun ajoneuvon käytöstä on liikenteenharjoittajan viipymättä ilmoitettava kuljetuksen tilaajalle.

Jos kuljetuksesta vastaava liikenteenharjoittaja ei 1 momentissa säädetystä huolimatta kykene suorittamaan kuljetusta, kuljetuksen tilaaja voi tilapäisesti, enintään kuitenkin kolmen arkipäivän ajan, käyttää kuljetuksessa muuta kuin alkolukolla varustettua ajoneuvoa. Edellytyksenä on, ettei alkolukolla varustettua ja kuljetukseen sopivaa ajoneuvoa ole käytävissä.

OPPAAN PÄIVITYSTYÖRYHMÄ:

Opetusneuvos (pj.)	Leo Pahkin	Opetushallitus
Opetusneuvos	Kati Mikkola	Opetushallitus
Sidosryhmäpäällikkö	Mikko Saavola	Linja-autoliitto
Erityisasiantuntija	Mari Sjöström	Kuntaliitto
Koulutusohjaaja	Ari-Pekka Elovaara	Liikenneturva
Suunnittelija	Eeva-Liisa Markkanen	Liikenneturva
Tekninen asiantuntija	Ville Jaakola	Taksiliitto
Poliisitarkastaja	Heikki Kallio	Poliisihallitus
Johtava asiantuntija	Jussi Pohjonen	Liikenne- ja viestintävirasto Traficom
Erityisasiantuntija	Tuija Metso	Suomen Vanhempainliitto

Painettu
ISBN 978-952-13-6729-8
ISSN 1798-8950



Verkkójulkaisu
ISBN 978-952-13-6828-8
ISSN 1798-8969

**KUNTA
LIITTO**

 *Välitä, muista – ennakoi.*
LIIKENNETURVA


LINJA-AUTOLIITTO

 **POLIISI**

 **SUOMEN
TAKSILIITTO**

Suomen 
VANHEMPAINLIITTO

TRAFICOM
Liikenne- ja viestintävirasto

Opetushallitus
www.oph.fi